AI och maskinöversättning – ett hot mot dövsamhället?

11 juni 2025
Filmen är på internationella tecken men man kan välja svenska som undertext
Den 7 och 8 april 2025 samlades cirka 30 deltagare i Bryssel för att diskutera artificiell intelligens (AI) och dess inverkan på teckenspråk och tillgänglighet för döva.

Evenemanget, organiserat av EUD (Europeiska Dövas Union), hade temat ”Teckenspråk i den artificiella intelligensens tidsålder: vilka digitala rättigheter och etiska dilemman?” och samlade forskare, döva lärare, tolkar och yrkesverksamma från fältet. Tillsammans analyserade de risker, möjligheter och etiska frågor kopplade till AI-utveckling inom detta område.

Från teknik till teknik – men med vem?

Debatterna leddes av två välkända döva forskare: Maartje De Meulder (Utrecht universitet, Nederländerna) och Robin Angelini (Wiens universitet, Österrike). Deras slutsats var tydlig: AI-teknik utvecklas fortfarande till stor del utan att ta hänsyn till döva – ibland till och med på deras bekostnad.

De kritiserar ett audistiskt synsätt, alltså ett hörselcentrerat perspektiv, som skapar verktyg som inte motsvarar dövas verkliga behov och språkliga praktik. De varnar för risken att tekniken skapar ett språkligt underläge – när verktyg utvecklas utan dövsamhällets delaktighet tenderar teknologin att frysa fast en norm, vilket hotar den rika variationen och mångfalden inom teckenspråk.

Forskarna tog också upp begreppet *techno-solutionism* – tron att teknik ensamt kan lösa sociala problem. Ett sådant synsätt är farligt om det ignorerar strukturella orsaker till ojämlikhet och minoriteters levda erfarenheter.

EUD har lyft faran i att ersätta mänskliga översättare med avatarer i officiella videor – trots att det kan ge omedelbar tillgänglighet förloras mänsklig, språklig och kulturell kvalitet.

Men forskarna betonar också att AI, om det utvecklas med och för döva, kan bli ett viktigt verktyg för tillgänglighet – till exempel för översättning av webbplatser eller

undertexter.

När tillgänglighet blir en marknad

Eftersom mänskliga teckenspråkstolkar är kostsamma, lockar AI-teknologier allt mer offentliga och privata investeringar. Här är några exempel:

- SignToKids-projektet i Frankrike, finansierat av ANR (National Research Agency) med 543 860 euro, syftar till att utveckla digitala resurser på franskt teckenspråk (LSF) för barn, med hjälp av signerande avatarer. Projektet väcker frågor kring språklig kvalitet och döva lärares roll.
- SiMAX-projektet i Österrike, finansierat av EU med 1 094 360 euro, utvecklar en 3D-avatar som automatiskt översätter text till teckenspråk. Det marknadsförs som ett kostnadseffektivt alternativ till mänsklig tolkning i offentliga informationsvideor.
- SignON, ett projekt inom EU:s Horizon 2020-program, samordnas från Irland. Det syftar till att utveckla en automatisk översättningsapp mellan flera teckenspråk (t.ex. LSF, BSL, ISL) och motsvarande talade språk. Projektet är ambitiöst men väcker tvivel kring genomförbarhet, eftersom teckenspråk är visuella, rumsliga och starkt kulturellt förankrade.

Men till vilket pris för dövas språkliga rättigheter? Utan verklig delaktighet från de berörda samhällena riskerar automatisering att producera standardiserade lösningar som är långt ifrån verklig användning och språklig mångfald. Resultatet kan bli en ytlig tillgänglighet som i slutändan försvagar – snarare än stärker – dessa rättigheter.

EUD:s ståndpunkt: Samma försiktighet för alla språk

EUD har uppmärksammat en ojämlikhet i hur AI används:
För talade språk utvecklas AI som ett stöd för tolkar (anteckningar, transkribering, terminologihjälp), medan det för teckenspråk ofta ersätter tolkarna.

Detta återspeglar en ojämlik behandling: i det ena fallet värderas den mänskliga rollen, i det andra strävar man efter att minska kostnaderna. Därför föreslås avatarer ersätta LSF-tolkar, på bekostnad av både språklig kvalitet och den relationella dimensionen i tolkningen.

EUD framhöll att:

- AI fortfarande saknar språklig precision och kulturell känslighet för att kunna säkerställa korrekt tolkning på teckenspråk.
- Nuvarande lösningar, som är dåligt anpassade, kan försvåra tillgången till viktig information.
- Samma nivå av försiktighet som gäller för tal bör gälla även för det visuella språket.

EUD planerar att fortsätta samarbeta med EU-institutioner för att reglera AI-utvecklingen och försvara en tillgänglighet som respekterar teckenspråken och deras användare.

efsli: mellan vaksamhet och lösningsbyggande

European Forum of Sign Language Interpreters (efsli) – ett nätverk för teckenspråkstolkar i Europa – presenterade sina rekommendationer om AI inom tillgänglighetsområdet.

Organisationen betonar vikten av att garantera rätten till mänsklig tolkning, särskilt inom känsliga områden som hälsa, utbildning och information.

Samtidigt uppmuntrar efsli till att stödja teknikutveckling som skapar nya möjligheter för döva tolkar, till exempel inom etik, kvalitetssäkring och teknisk medling.

Men efsli varnar för risken att vissa uppgifter – exempelvis översättning av museimaterial eller offentliga meddelanden – ska lämnas över till avatarer på bekostnad av döva tolkar.

”*Att tolka handlar inte bara om att översätta ord. Det handlar om att förmedla världar, känslor och kulturella referenser. Ingen algoritm kan göra det*,” underströk efsli:s representant.

Vad händer nu?

Seminariet avslutade inte debatten – det inledde den. Fler möten planeras för att fördjupa diskussionen kring dessa avgörande frågor.

För en sak är säker: innovation är bara meningsfull om den skyddar dövas rättigheter och värdighet.

I en tid när algoritmer genomsyrar alla delar av livet är det viktigare än någonsin att teckna, tänka och skapa annorlunda.

Vill du veta mer om teckenspråksavatarer?
Läs vår artikel på Deaf Journalism Europe:
Teckenspråksavatarer: Tysklands guldrusch för att minska antalet "hud"-tolkar.
Artikeln beskriver historiken, metoderna och de konkreta utmaningarna med fokus på det tyska exemplet.

Skriven av Charlotte Berthier och presenterad av Laura Guernalec från Médiapi.